

WPLYW STRUKTURY UŻYTKÓW ROLNYCH NA WYNIKI EKONOMICZNE GOSPODARSTW ZAJMUJĄCYCH SIĘ HODOWLĄ OWIEC

Tomasz Rokicki

Katedra Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych SGGW w Warszawie
Kierownik Katedry: prof. dr hab. Wojciech Ziętara

Słowa kluczowe: dochód, efektywność, produkcja owczarska
Key words: income, productivity, sheep production

S y n o p s i s: Przedstawiono wpływ struktury użytków rolnych na poziom dochodów oraz efektywność ekonomiczną ziemi w gospodarstwach z terenu województwa podlaskiego, zajmujących się hodowlą owiec. Optymalny udział trwałych użytków zielonych w użytkach rolnych w tych gospodarstwach w 2004 r. wynosił 30-40%. Wówczas poziom dochodów oraz efektywność ekonomiczna ziemi były najwyższe.

WSTĘP

Ważnym, często niedocenianym zagadnieniem decydującym o poziomie intensywności produkcji roślinnej, kierunku produkcji, stopniu uproszczenia organizacji produkcji i elastyczności produkcji roślinnej jest struktura użytków rolnych (UR). Wyraża się ona procentowym udziałem gruntów ornych, plantacji trwałych i trwałych użytków zielonych w całkowitej powierzchni tych użytków.

Struktura użytków rolnych zależy od człowieka. Może ona ulegać zmianom w wyniku powiększenia lub zmniejszenia powierzchni tychże użytków lub w wyniku transformacji TUZ na GO lub odwrotnie. Przesłankami podejmowania takich decyzji powinny być cechy przyrodnicze gleb (np. poziom wody gruntowej) oraz warunki ekonomiczne. Jest to jednak proces długotrwały [Ziętara, Olko-Bagińska 1986].

Użytki rolne mogą być wykorzystane do wytworzenia produktów towarowych i niepodlegających obrotowi rynkowemu, np. pasz objętościowych (siano, sianokiszonka). Produkty towarowe można sprzedać lub przeznaczyć na pasze. W przypadku trwałych użytków zielonych uzyskuje się pasze bezwzględne. Duży udział trwałych użytków zielonych w strukturze UR determinuje więc do utrzymywania zwierząt w gospodarstwie. Struktura i wydajność produkcji roślinnej określają natomiast wielkość zasobów paszowych. Stanowią więc ważny element uwarunkowań rozwoju produkcji zwierzęcej [Runowski 1990].

Każdy region kraju jest zróżnicowany pod względem liczebności i struktury utrzymywanych owiec. Różne są również warunki klimatyczne i środowiskowe. W artykule przed-

stawiono analizę sytuacji gospodarstw hodowlanych położonych w województwie podlaskim i należących do Regionalnego Związku Hodowców Owiec i Kóz w Białymstoku (RZHOiK). Na terenie województwa podlaskiego dominują słabe gleby. Jednym ze sposobów racjonalnego wykorzystania tych gleb jest produkcja paszy dla przeżuwaczy (np. owiec) [Rokicki 2006].

Dla gospodarstw utrzymujących owce ważny był więc udział łąk i pastwisk w powierzchni użytków rolnych gospodarstwa [Rokicki 2006]. Te zwierzęta doskonale wykorzystują właśnie TUZ i mogą przyczyniać się do osiągnięcia jednego z zamierzonych celów, jakim niewątpliwie jest osiągnięcie wysokiego dochodu [Reisch, Zeddies 1995].

Wiele wyników badań wskazuje, że zasób ziemi w gospodarstwie jest cechą wpływającą na zróżnicowanie uzyskiwanych wyników ekonomicznych [Maśniak 2006]. W artykule postanowiono zbadać wpływ różnego udziału TUZ na poziom dochodu rolniczego w gospodarstwach zajmujących się hodowlą owiec. Z reguły w gospodarstwach dysponujących słabymi glebami trudno jest osiągnąć wysokie plony na GO, zatem korzystny jest duży udział TUZ. Produkcja przeżuwaczy dostarcza dodatkowo obornika podnoszącego żyzność i urodzajność gleby.

MATERIAŁY I METODA BADAŃ

W artykule przedstawiono wyniki badań gospodarstw zajmujących się hodowlą owiec na terenie województwa podlaskiego. W 2004 r. funkcjonowało 65 gospodarstw hodowlanych. Powierzchnia gospodarstw wynosiła od 5 do 58 ha UR. W badanej zbiorowości, wśród UR, nie występowały plantacje trwałe. Gospodarstwa zostały pogrupowane ze względu na udział trwałych użytków zielonych w strukturze użytków rolnych. Zastosowano podział zgodny z tym, jaki jest stosowany przy wyodrębnianiu typów produkcyjnych gospodarstw. Dla potrzeb badań zdecydowano się podzielić najliczniejszą grupę gospodarstw (od 30 do 50% TUZ w strukturze UR) na dwie grupy. Poszczególne grupy gospodarstw oznaczono kolejnymi literami alfabetu poczynając od tych z najmniejszym udziałem TUZ. Symbolem A oznaczono gospodarstwa posiadające do 30% TUZ w strukturze UR (12 gospodarstw), B – 30,01-40% (21), C – 40,01-50% (24), a symbolem D powyżej 50% TUZ w strukturze UR (8). Okres badań obejmował rok 2004. Otrzymane wyniki mogą być odniesione tylko do województwa podlaskiego. Naturalnie, w niektórych województwach mogą znaleźć się gospodarstwa o zbliżonych cechach, jednak dokładne przeniesienie wyników na inne województwa nie jest możliwe.

WYNIKI BADAŃ

Średnia powierzchnia gospodarstwa, jak i UR była w poszczególnych grupach na podobnym poziomie wynosząc 22,95 ha powierzchni ogółem i 21,29 ha UR (tab. 1). Należy zauważyć, że największą powierzchnię użytków rolnych miały gospodarstwa o największym udziale TUZ, a najmniejszą o udziale w granicach 40,01-50%.

Gleby w gospodarstwach były słabej jakości, o czym świadczy średnia wartość wskaźnika bonitacji UR – 0,64 (tab. 2). Należy również stwierdzić, że GO były lepszej jakości (średnia wartość wskaźnika bonitacji wynosiła 0,78) niż TUZ-y (0,44). Jakość trwałych

Tabela 1. Powierzchnia i struktura użytków rolnych w badanych gospodarstwach

Symbol grupy gospodarstw	Udział TUZ w UR [%]	Liczba gospodarstw	Średnia powierzchnia gospodarstwa [ha]	
			ogółem	w tym UR
A	do 30	12	23,30	21,89
B	30,01-40,00	21	25,31	23,46
C	40,01-50,00	24	17,94	16,64
D	powyżej 50	8	31,24	28,63
Średnia	-	-	22,95	21,29

Źródło: wyniki badań własnych

Tabela 2. Wskaźnik bonitacji gleb w grupach gospodarstw

Grupa gospodarstw	Wskaźnik bonitacji gleb		
	GO	TUZ	UR
A	0,86	0,49	0,77
B	0,79	0,44	0,67
C	0,71	0,41	0,57
D	0,72	0,45	0,57
Średnio	0,78	0,44	0,64

Źródło: jak w tabeli 1.

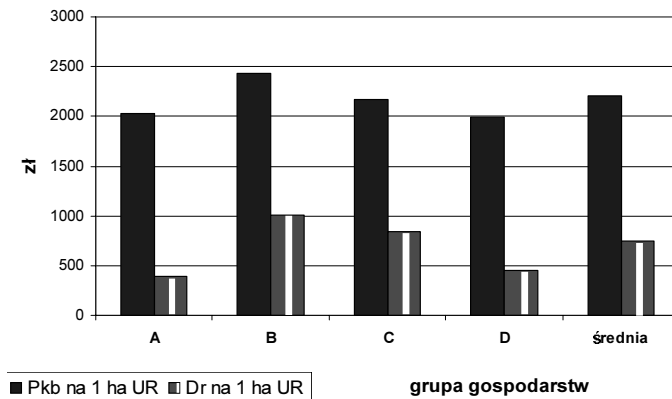
użytków zielonych we wszystkich grupach gospodarstw była podobna. Większe różnice można było zaobserwować w przypadku GO, gdzie tego rodzaju użytki o najlepszej jakości były w grupie A, zaś najslabsze w grupach C i D.

Poszczególne kategorie dochodu zostały przedstawione w tabeli 3. Produkcja czysta, będąca odpowiednikiem dochodu narodowego w skali kraju, w 2004 r. wyniosła średnio około 19 tys. zł. Nie zauważono ponadto żadnych wyraźnych tendencji. Największą wartość produkcji czystej osiągnięto w przypadku grupy gospodarstw B (26,7 tys. zł). We wszystkich grupach gospodarstw odnotowano duży udział w dochodzie ogólnym dotacji z

Tabela 3. Obliczenie kategorii dochodowych w grupach gospodarstw

Wyszczególnienie	Wartości w gospodarstwach – grupy [zł]			
	A	B	C	D
Produkcja globalna	51 886	64 060	42 470	67 172
Produkcja czysta = Produkcja globalna – Koszty materiałne				
Koszty materiałne	39 501	37 339	25 891	50 676
Produkcja czysta	12 385	26 721	16 579	16 495
Dochód ogólny = Produkcja czysta + Dochody spoza gospodarstwa				
Dochody spoza gospodarstwa	24 892	29 518	21 228	38 438
Dotacje na postęp biologiczny	5 444	9 157	5 825	15 244
Dopłaty bezpośrednie	10 923	12 578	8 087	16 384
Pozostałe dochody	8 525	7 783	7 316	6 810
Dochód ogólny	37 277	56 239	37 808	54 933
Dochód rolniczy = Produkcja czysta – Koszty majątkowe				
Razem koszty majątkowe	3 763	3 119	2 524	3 493
Dochód rolniczy netto	8 622	23 602	14 055	13 003
Dochód osobisty	33 514	53 120	35 283	51 441
Dochód dyspozycyjny	42 102	59 051	39 851	64 111

Źródło: jak w tabeli 1.

Rysunek 1. Efektywność ekonomiczna ziemi w grupach gospodarstw
Źródło: jak w tabeli 1.

budżetu państwa na postęp biologiczny (średnio 19%), płatności bezpośrednich (23%) oraz dochodów pozostałych z wypłacanych świadczeń emerytalnych, prowadzonej działalności, usług i pracy wykonywanej przez członków rodziny (19%). Dotacje na postęp biologiczny miały największy udział w dochodzie ogólnym w grupie D (28%), a najmniejszy w grupie A (15%). Dotacje na postęp biologiczny były wypłacane do owcy matki stada matecznego. Z tego też można wnioskować, że w grupie gospodarstw posiadających ponad 50% TUZ warunki do utrzymywania owiec był bardzo dobre. Płatności bezpośrednie wzrastały natomiast wraz ze wzrostem powierzchni UR.

W badanych gospodarstwach dochód rolniczy netto wyniósł w 2004 r. średnio 16 tys. zł, dochód spoza gospodarstwa 30 tys. zł, dochód osobisty 46 tys. zł, a dyspozycyjny 53 tys. zł.

Dochody spoza gospodarstwa były wyższe niż dochód rolniczy we wszystkich grupach gospodarstw, co świadczy o dużym wsparciu gospodarstw przez państwo i UE, a także zarobkowaniu poza gospodarstwem (np. przez świadczenie usług rolniczych).

Tematyka efektywności produkcji w gospodarstwach rolniczych jest złożoną pod względem teoretycznym i praktycznym. W badanych gospodarstwach wydajność ziemi mierzona była wartością produkcji końcowej brutto (Pkb) i dochodu rolniczego netto (Dr). Efektywność mierzona wartością Pkb była we wszystkich grupach na podobnym poziomie (2-2,1 tys. zł na 1 ha UR), poza grupą B (rys. 1). Zasoby ziemi, właśnie w grupie gospodarstw B były najbardziej efektywnie wykorzystane (2,5 tys. zł Pkb i 1 tys. zł Dr na 1 ha UR), zaś najmniej w grupie A (2 tys. zł Pkb i 394 zł Dr na 1 ha UR). Po przekroczeniu 40% udziału TUZ w powierzchni UR wydajność ziemi zmniejszała się.

W gospodarstwach z grupy A utrzymywano przeciętnie 73 owce matki w stadzie matecznym, grupie B – 122 szt., C – 78, a D około 169 sztuk owiec matek. Mniejsza liczebność stada matecznego owiec w grupach A i C wynikała z mniejszej powierzchni UR. Im wyższa była powierzchnia tych użytków, tym stado owiec było bardziej liczne.

WNIOSKI

Struktura użytków rolnych w przypadku gospodarstw zajmujących się hodowlą owiec z terenu województwa podlaskiego wpływała na poziom osiąganych dochodów i efektywność ekonomiczną ziemi.

W gospodarstwach zajmujących się hodowlą owiec z terenu województwa podlaskiego optymalny udział TUZ w UR w 2004 r. wynosił 30-40%. Wówczas poziom dochodów był na najwyższym poziomie.

Wraz ze wzrostem udziału TUZ powyżej 40% efektywność ekonomiczna ziemi spadała. Związane to było również z tym, że w gospodarstwach zajmujących się hodowlą owiec na terenie województwa podlaskiego jakość użytków zielonych była niższa niż gruntów ornych.

LITERATURA

- Maśniak J. 2005: Zmiany w użytkowaniu ziemi rolniczej jako przejaw przedsiębiorczości rolników. [W:] Tworzenie warunków sprzyjających racjonalnemu wykorzystaniu potencjału produkcyjnego zasobu Skarbu Państwa. Wydawnictwo AR w Szczecinie, Szczecin.
- Reisch E., Zeddies J. 1995: Wprowadzenie do ekonomiki i organizacji gospodarstw rolnych. t. 2, Wydawnictwo Akademii Rolniczej w Poznaniu, Poznań.
- Rokicki T. 2006: Sytuacja ekonomiczna gospodarstw zajmujących się hodowlą owiec w okresie integracji z Unią Europejską. Praca doktorska, Warszawa.
- Runowski H. 1990: Regionalne uwarunkowania rozwoju produkcji zwierzęcej. Wydawnictwo SGGW-AR, Warszawa.
- Ziętara W., Olko-Bagieńska T. 1986: Zadania z analizy działalności gospodarczej i planowania w gospodarstwie rolniczym. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa.

Tomasz Rokicki

INFLUENCE OF THE AGRICULTURAL LAND STRUCTURE ON ECONOMIC RESULTS OF SHEEP BREEDING FARMS

Summary

The aim of the paper was to analyze the influence of the agricultural land structure on incomes and economic efficiency of sheep breeding farms in Poland. The results show that incomes and productivity were higher in bigger farms. The paper argues that for Polish conditions, with regard to economic performance of sheep breeding farms, the optimal share of pastures in agricultural land structure should reach the level of 30-40%.

Adres do korespondencji:
dr inż. Tomasz Rokicki
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
Katedra Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych
ul. Nowoursynowska 166
02-787 Warszawa
tel. (0 22) 593 42 38
tomasz_rokicki@sggw.pl